

להתודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

סנהדרין דף כה

בענין פסול עדות במלוה ברבית

בסנהדרין דף כ"ד: במשנה, ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא והמלוה ברבית. ובגמרא דף כ"ה. מלוה ברבית: אמר רבא לזה ברבית, פסול לעדות. והאנן תנן מלוה ברבית. מלוה הבאה ברבית. בר ביניתוס אסחידו ביה תרי סהדי, חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא, וחד אמר לידי אוזפי בריביתא. פסליה רבא לבר ביניתוס. והא רבא הוא דאמר לזה ברבית פסול לעדות, והוה ליה רשע, והתורה אמרה אל תשת רשע עד. רבא לטעמיה, דאמר רבא אדם קרוי אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע.

- א -

פסול עדות בהלוואה ברבית אם הוא מן התורה או מדרבנן

דאין אנשים מודעים באיסור רבית כיון שהלוה נותן לו מרצונו, והוא תמה על זה כי אטו יש מי שאינו יודע שהתורה אסרה הלוואה ברבית. בשלמא לפי מה שסובר רבא להלן דף כ"ז. דאין אדם נפסל לעדות אלא ע"י רשע דחמס, יש לומר דאנשים אינם מודעים שיש בזה משום רשע דחמס אפילו כשלוה נותן מרצונו, כי הם סוברים דאיסור רבית אמור דוקא כשהלוה מוכרח ליתן רבית, כי בזה הוא מחמס ממונו של לוח, אבל בנותן מרצונו אין איסורו מפני חמס, ולכן אינם נפסלים לעדות מן התורה. אבל לפי מה דקיי"ל כאביי דכל שעובר על איסור תורה נפסל לעדות, האיך יש לומר שלא יופסל לעדות כי אינו יודע מן האיסור, הרי ודאי כל אחד יודע שיש בתורה איסור רבית.

אמנם בחי' הריטב"א שם מקשה ג"כ קושיא זו, ומחמת זה כתב כדברי הנמוק"י (הנ"ל) דמה ששינונו במשנה דמלוה ברבית פסול לעדות, והיינו שנפסל מדרבנן, זה אמור לגבי פסולו של לוח, כי איסורו של לוח בהלוואה ברבית אינו ידוע לבני אדם, מפני שסוברים דכיון שנותן רבית מרצונו אין בזה איסור רבית.

המלוה מזהר כבר על קציצת רבית, והלוה מזהר רק על נתינת רבית / אע"ג שאין הלוה מזהר על קציצת רבית, הרי הוא נפסל משום שעובר משום 'לפני עור' כשלא היה המלוה יכול להלוות לאחרים ברבית

- משנה למלך -

ב. והנה לגבימה שאמרו דבין המלוה ובין הלוה נפסלים לעדות על ידי הלוואה ברבית, במשנה למלך בפרק ד' מהלכות מלוה ולוה הלכה ב' (ד"ה כתב דיש הבדל בין איסורו של מלוה ובין איסורו של לוח, כי איסור רבית המוטל על המלוה הוא מיד בשעת קציצת רבית, דכשמלוה לו מעות על דעת פרעון ברבית, כבר עבר המלוה על הלאו ד'לא תשימון עליו נשך'. אבל הלוה אינו עובר בלאו דרבית אלא כשפורע החוב בהוספת רבית, אבל במה שלוח על דעת לפרוע ברבית, אינו עובר על הלאו, ולכן אין הלוה נפסל לעדות אלא אם פרע הלוואה עם רבית.

אמנם לאור האמור מתקשה המשנה למלך שם (ד"ה אך) על דברי הגמ' שלפנינו בעובדא דבר ביניתוס שהעידו עליו שני עדים שהלוה הלוואה ברבית ושנפסל לעדות, ואחד משני העדים היה הלוה עצמו, ואמרו דהטעם שהלוה נאמן לפוסלו אע"ג שגם הוא נפסל על ידי הלוואה ברבית, דכיון שאין אדם משים עצמו רשע, לא היה הלוה נאמן לפסול את עצמו, ועם כל זה היה נאמן לפסול את המלוה. והנה במרדכי (אות תרצ"ג) כתב דעובדא דבר ביניתוס על כרחק מיירי שהלוה עדיין לא נתן הרבית למלוה, כי אם כבר נתן לו את הרבית לא היה נאמן כלל, כי היה פסול משום נוגע, שהרי הלוה חוזר ותובע את הרבית מן המלוה. ומעתה לאור האמור דאין הלוה עובר בלאו

במשנה אם שנויים פסולי עדות דרבנן או פסולי עדות דאורייתא / סתם אנשים אינם מודעים לאיסור רבית / הבדל בין פסולו של מלוה ובין פסולו של לוח

- תוספות, רמב"ם, יד רמ"ה, נימוקי יוסף, רשב"א, ריטב"א -

א. בדין פסול עדות במלוה ולוה ברבית נחלקו בו הראשונים.

דהנה בתוס' דף כ"ד: (ד"ה ואלו) כתבו דכל פסולי עדות השנויים במשנתנו, פסולים רק מדרבנן, כי לכן לא נשנה גזלן בכלל הפסולים לעדות, כיון שפסולו מן התורה, אבל כל השנויים במשנה זו פסולים רק מדרבנן, כי משחק בקוביא אפי' למ"ד דפסולו הוא משום שזה אסמכתא, ואסמכתא לא קניא, מכל מקום אינו פסול מדאורייתא, כיון שאינו סבור לעשות איסור לבא לידי פסול דאורייתא, ולמ"ד דפסולו משום שאינו מתנהג בישובו של עולם, ודאי שאינו אלא פסול דרבנן. ומלוה ברבית מיירי שהלוה ברבית שאינה קצוצה, ואפילו אם נאמר דמיירי ברבית קצוצה, פסול רק מדרבנן, משום שאין האנשים מודעים באיסור רבית, כיון שהלוה נותן לו מרצונו, ולכן אינו פסול לעדות אלא מדרבנן.

אמנם הרמב"ם בפרק י' מהלכות עדות הלכה ד' כתב דהמלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה שניהם פסולין לעדות, אם רבית קצוצה עשו הרי הן פסולין מן התורה, ואם אבק רבית עשו, הרי הן פסולין מדבריהם.

וביד רמ"ה דף כ"ד: כתב ג"כ דמלוה ברבית פסול מן התורה, שהרי עבר על לאו ד'לא תקח מאתו נשך' וכיון שעבר על איסור לאו הרי הוא רשע, וכיון שהוא רשע הרי הוא פסול לעדות, דכתיב 'אל תשת ידך עם רשע'. ואפילו לרבא שסובר להלן דף כ"ז. דאין אדם נפסל לעדות אלא אם הוא רשע דחמס, ולא בשאר עבירות, מכל מקום מלוה ברבית, כיון דעבר על איסור לאו משום ממון, נחשב רשע דחמס, וחשוד שיעבור נמי על לאו ד'לא תענה ברעך עד שקר' משום ממון.

והנה בנימוקי יוסף (דף ד': מדפי הרי"ף) מפרש כוונת המשנה כדעת התוס' דבמשנה שלפנינו שנויים רק אותן שהם פסולים מדרבנן ולא קתני פסולי עדות דאורייתא, שהרי לא קתני שהגזלנין פסולים לעדות. אכן לגבי פסול עדות בהלוואה ברבית אינו מפרש לגמרי כדברי התוס', אלא שהוא מחלק בין פסולו של מלוה ובין פסולו של לוח, וכתב דפסולו של מלוה הוא מן התורה, אבל פסולו של לוח הוא רק מדרבנן, ואע"ג שגם הלוה עובר מדאורייתא על הלאו, עם כל זה אינו נפסל לעדות מן התורה, כי אנשים אינם יודעים שאיסור רבית חל גם על הלוה. ומה ששינונו במשנה דמלוה ברבית פסול לעדות, אמור לגבי לוח שפסולו רק מדרבנן.

והנה בחי' הרשב"א בר"ה דף כ"ב. מתקשה במה שכתבו התוס' (בסוגיין)

בלאו ד'לפני עור לא תתן מכשול', כי במה שהוא מתרצה להתחייב בתשלומי רבית, בזה הוא מכשיל את המלוה לעבור על לאו ד'לא תשימון', ולכן אילולי דאין אדם משים עצמו רשע לא היה נאמן לפסול את המלוה.

והוא מסיים, דלפי זה צריך לומר דמיירי שהמלוה לא היה מוצא למי להלוות מעותיו ברבית, כי אם היה המלוה יכול להלוות מעותיו ברבית לאיש אחר, לא היה הלוה עובר בלאו ד'לפני עור', ולא היה מקום לדון שלא יהא הלוה נאמן להעיד שבר ביניתוס הלוה לו מעות, כי בזה אין הלוה שום איסור כלל. [וראה להלן השלמות והוספות אות ב].

- ב -

העדים והערב בהלוואת רבית אם נפסלים לעדות

הלוה נפסלין לעדות, משמע שסוברים כדעת התוס' שהעדים והערב אינן נפסלין, כיון שאנשים אינם יודעים שגם העדים מוזהרים על הלאו.

והנה במשנה למלך בפרק ד' מהלכות מלוה ולוה הלכה ו' (ד"ה הנה) מקשה דלכאורה יש בזה סתירה בין דברי התוס' בב"מ שם לדברי התוס' שלפנינו, כי בב"מ כתבו התוס' דעדים החתומין על שטר של רבית אינם נפסלים לעדות מפני שאין יודעים שגם העדים בכלל לאו דרבית, והיינו דמטעם זה הרי הם כשרים אפילו מדרבנן. ואילו בתוס' שלפנינו (הנ"ל) כתבו דמה ששינו במשנה דהמלוה ברבית פסול לעדות הוא מדרבנן, משום שאנשים אינם מודעים באיסור רבית כיון שהלוה נותן לו מרצונו, ולכן הוא פסול מדרבנן, ומדוע עדים החתומין על שטר שיש בו רבית לא יהיו פסולין עכ"פ מדרבנן.

וכתב לחלק בין טעותם של אנשים לגבי העדים והערב ובין טעותם של אנשים לגבי המלוה עצמו, דמה שכתבו התוס' בב"מ דאין העדים נפסלים כלל מפני שאינם יודעים שגם הם עוברים על לאו ד'לא תשימון' היינו שאינם יודעים כלל שגם העדים בכלל איסור רבית, וכיון שלפי שהם שוגגים שאינם מודעים כלל שהלאו נאמר גם לעדים, לכן אינן נפסלים אפילו מדרבנן. אבל מה שכתבו התוס' שלפנינו לגבי המלוה שאינו נפסול מן התורה משום דאין אנשים יודעים מאיסור רבית כיון שהלוה נותן לו מרצונו, היינו שיודעים מעיקר לאו דרבית, אלא שטועין וסוברים שאם הלוה נותן הרבית מרצונו הטוב, אין בזה איסור רבית, ובה כיון שיודע המלוה עיקר איסור רבית, אלא שמורה היתר לעצמו במה שהלוה נותן לו הרבית מרצונו, לכן נפסלים עכ"פ מדרבנן.

אמנם בתומים סי' ל"ד סק"י כתב דאין בזה שום סתירה בין שני דיבורי התוס', כי אין בזה כלל מוחלט לומר שחכמים פסלו את כל העובר על איסור תורה ואינו יודע שיש בזה איסור שיהא פסול מדרבנן, כי אם כן היה לתנא של משנתנו לשנות בקיצור ולומר דהעובר על איסור דאורייתא ואינו יודע שיש איסור בדבר פסול מדרבנן, אלא ברור שאין לדמות גזירות חכמים זה לזה, ויש מן העבריינים שפסלוהו אם עוברים איסור שאיסורו דבר תורה אפילו כשאין יודעים שיש איסור בדבר, ויש שלא פסלו אותו, וזה תלוי כפי עוצם חכמתם ובינתם בדינים ותקוני הענין לפי צורך זמן, ואין מקום לומר דכשם שפסלו חכמים את המלוה ואת הלוה אע"ג שאינן יודעים מאיסור רבית, כך יהיו נפסלים גם העדים והערב, כי אין לנו לדמות גזרות חכמים זו לזו.

דרבית אלא בנתינת רבית ולא בשעת הלוואה, מדוע אמרו שהלוה היה נאמן רק משום דאין אדם משים עצמו רשע, הרי לפי מה שהעיד שהמלוה הלוה לו הלוואה ברבית ועדיין לא נתן לו הרבית, נמצא שלפי דבריו העיד שהמלוה עבר על איסור רבית במה שהלוה לו בקציצת רבית, אבל הוא בעצמו לא עבר על איסור רבית כיון שעדיין לא נתן לו הרבית, ונמצא שאינו משים עצמו רשע בזה.

וכתב במשנה למלך שם, דצריך לומר דמה שבעובדא דבר ביניתוס היה עד זה נפסל כבר בשעת הלוואה בלא נתינת הרבית, זה משום דאע"ג שאין על הלוה איסור רבית על ידי ההלוואה עצמה, מכל מקום הלוה עובר בזה

עדים וערב אע"ג שעוברים על לאו דרבית אולי אין לפוסלם כי אינם יודעים שהם מוזהרים בזה / שטר חוב על הלוואה ברבית מדוע הוא כשר מעיקר הדין / מדוע אין לפסול העדים מדרבנן

- רא"ש בשם ר"י, רמב"ן, ש"ך, משנה למלך -

ג. הרא"ש בסי' ז' מביא שהר"י מסתפק לגבי עדים שמעידין על הלוואה ברבית וכן על ערב שנתערב על הלוואה ברבית אם הם פסולים לעדות, שהרי העדים והערב עוברים גם כן באיסור תורה, כמו שאמרו בב"מ דף ע"ה: וא"כ אע"ג שאינם עוברים באיסור חמס, מכל מקום הרי קיי"ל כאביי להלן דף כ"ז. דעל כל עבירה שבתורה נפסל לעדות אע"ג שאינו רשע דחמס. ומה שלא נזכר במשנה שגם הם נפסלים לעדות יש לומר דהם ג"כ בכלל מה שאמרו דמלוה הבאה ברבית תנן, כי כל המשתדלין כולן בכלל. אמנם הר"י מסתפק בזה שאולי אין לפוסלן לעדות משום דאין בני אדם יודעים שיש לאו גם על העדים וגם על הערב.

ומקורו הוא בתוס' בב"מ דף ע"ב. (ד"ה שטר) שהקשו במה שאמרו שם דשטר שיש בו רבית קונסים את המלוה שאינו גובה בו גם את הקרן, והקשו מדוע אמרו שאינו גובה את הקרן משום קנס, הרי זה מעיקר הדין שאין לגבות בשטר זה, שהרי העדים נפסלים במה שחתמו על שטר שיש בו רבית, שהרי עברו על לאו ד'לא תשימון' עליו נשך'. ואע"ג שכיון שאינם מרוויחים כלום אין זה רשע דחמס, הרי קיי"ל כאביי דמומר אוכל נבילות נפסל לעדות אע"ג שאינו רשע דחמס. ותיירצו בתירוץ א' דמיירי ברבית דרבנן, והעובר על איסור דרבנן אינו נפסל אלא ברשע דחמס. ובתירוץ ב' כתב דאולי אפילו ברבית דאורייתא יש להכשיר, כי שמא אין אנשים יודעים דהעדים עוברים על לאו ד'לא תשימון'. [א] [ב]

אמנם בחי' הרמב"ן בב"מ שם מביא דברי התוס' האלו, והוא חולק עליהם וכתב דבשטר שיש בו רבית גם העדים וגם הערב נפסלים לעדות, ומה שאמרו שם דאינו גובה את הקרן משום קנס אע"ג שהעדים פסולים, מיירי שלא היה כתוב בשטר שחלק מן הסכום מתחייב לו בדרך רבית, והעדים היו סוברים שהלוה לו כל הסכום שהיה כתוב בשטר, ולכן אין העדים נפסלים. או מיירי שהיו אנוסים מחמת נפשות לחתום על שטר שיש בו רבית, אבל בסתם שטר שיש בו רבית, נפסלים גם העדים מפני שעברו על לאו ד'לא תשימון'.

ובש"ך חו"מ סי' נ"ב סק"א מביא פלוגתת התוס' והרמב"ן, וכתב דמדברי השו"ע בסי' ל"ד סעיף י' (הנ"ל) שכתב דבהלוואה ברבית 'אחד המלוה ואחד

השלמות והוספות

יודעים אם היה בשוגג או במזיד, אינו נאמן על עצמו לומר שהיה במזיד, כי גם בזה אין אדם משים עצמו רשע.

ב. וכתב במשנה למלך בפרק ד' מהלכות מלוה ולוה הלכה ב' (ד"ה אך) דצריך לומר דלפי הצד שאין העדים נפסלין בהלוואה ברבית מפני שאין יודעים שהלאו ניתן גם לעדים, דבר זה אמור רק בדרך שאין בו משום איסור 'לפני עור לא תתן מכשול', דהיינו שהעדים יודעים שהיה מלוה לו ברבית גם אם לא היה לו עדים על זה, דאז אינו עובר על לאו ד'לא תתן מכשול'. אבל אם לא היה מלוה ללוה בלא עדים ואין לו עדים אחרים, נפסלים העדים משום שעברו על לאו 'לפני עור', וזה ידוע לכל שאסרה תורה להכשיל חבירו באיסור.

ב